

ТРАКИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ

Педагогически факултет

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на тема „Педагогическа консултативна подкрепа за родители на деца с хронични заболявания”
за присъждане на образователната и научна степен „Доктор”
професионално направление 1.2. Педагогика по научна специалност
„Теория на възпитанието и дидактика”; научен ръководител: проф.д-р
Марияна Стефанова

Автор на дисертационния труд : Елена Иванова Буюклиева

В настоящото дисертационно изследване вниманието на автора е насочено към един актуален с изключителна научна и социалноикономическа стойност проблем. Статистически данни показват уязвимостта и нуждата от социално-педагогическа подкрепа на децата с хронични заболявания, на родителите им вкл. и в сферата на разширените им семейства. Родителите се оказват особено уязвими, защото те по думите на автора загърбват всичко останало, дори здравите си деца понякога, забравят за себе си в името на по-доброто качество на живот на децата си и осигуряване на подкрепяща ги среда. Как би се променил стила на живот за тези родители, за техните партньори в живота, за цялото им семейство, ако те имаха възможност да получават навременна и качествена подкрепа да се справят с всички предизвикателства, които отглеждането, образованието и развитието на хронично болното дете поставят пред тях? /около20-30 % по данни на изследвания са хронично болните деца/.

На такива значими въпроси се опитва и успява категорично да даде обоснован отговор дисертантката Елена Буюклиева в настоящото изследване.

Дисертационният труд е структуриран в увод, четири глави, изводи и заключителна част в общ обем от 268 страници в това число 30 таблици, 28 диаграми и приложения. Използваните източници са 112 на български език, руски и английски.

В уводната част е обоснована значимостта и актуалността на изследването. Привеждат се данни, елементи на методиката на изследването и уточнения, които ни представят една ясна концептуална рамка, която компетентно и аргументирано се изпълва с необходимото съдържание в останалата част на труда.

Първа глава е посветена на научно-теоретичните основания на изследването. Представени са три проблемни теоретико-емпирични полета, съществени за очертаване на базисни характеристики на изследваното явление. На първо място, това са идеи и визии относно позиционирането на семейството в съвременния свят и предизвикателствата пред родителите на деца с хронични заболявания. Ролята на семейното възпитание за развитието на децата, за училищните им постижения и реализацията им в живота се анализира през призмата на значими български, руски и английски литературни източници. Анализът е реалистичен, обоснован и перспективен от гледна точка на дисертационната теза. В тази част на труда основателно се акцентува на семейното функциониране при наличието на детска хронична болест, на особеностите на взаимоотношенията, които се конструират по специфичен и често труден за овладяване начин. Хроничното заболяване се разглежда основателно като сложно социално явление, което модифицира по неповторим начин семейно-родителските взаимоотношения. Терминологичните уточнения, които прави Елена Боюклиева в първа глава допринасят за автентичното и недвусмислено възприемане на анализиранията авторски идеи и становища. Специално място се отделя на проблематиката за консултативната подкрепа на семейства и родители: същност, особености, основания за разграничаването ѝ от „помощта“ като пасивен подход към субектите на семейните интеракции, който често води до зависимост от социално подпомагане и не развива потенциала на децата с хронични заболявания и техните семейства. Заслужават висока оценка включените в анализа и интерпретациите на автора известни стратегии и практики на семейна подкрепа при наличие на заболяване, както и синтезирането им в разнообразни модели на теоретично и емпирично изследователско равнище. Аналитичният обзор се отличава с компетентност, широта на погледа и гъвкавост на синтеза, което води до създаване на основите на един рационален авторски модел на специфична консултативна подкрепа на родители, които имат деца с хронични заболявания.

Втора глава е посветена на дизайна на изследването. Определено може да се твърди, че конструирането на дизайна е съобразен с междудисциплинарния подход, възприет от автора на дисертационния труд при отчитане на постиженията в изследвания проблем на теоретично и емпирично равнище. Насочването към изследването на субект-субектните отношения в емпиричната част на проучването откроява един модел на обхват на изследването, цели, задачи и инструментариум, напълно адекватен на авторския замисъл и на теоретичния модел на дисертационния труд. Елена Боюклиева е разработила изследователски инструментариум, насочен към анкетно проучване на мненията на родители на деца с и без хронични заболявания, анкетна карта за учители, както и карти за интервюиране на ученици с хронично заболяване в начална училищна възраст и карта за интервю за ученици в тийнейджърска

възраст. Оценявам високо заявеният и реализиран в инструментариума личностен подход и психологизъм, позволяващ диагностирането на мнения и нагласи на участващите изследвани лица на едно по-дълбочинно равнище. В този смисъл картите за интервю с деца от начална и тийнейджърска възраст с хронични заболявания са придобили значимостта и на методи за „изследване на случай”. Така конструираната методика може да намери приложение и в следващи проучвания, което придава особена стойност на емпиричното проучване по темата на дисертационния труд на Елена Боюклиева.

Трета глава е посветена на синтезиране на емпиричните данни, тяхното онагледяване и анализ. Сполучливо визуализирани са такива показатели като източниците на стрес за родители на деца с и без хронични заболявания; влиянието на доходите и социално-икономическия статус на семейството; значими здравни проблеми и отношението на общественосоциалната среда. С научна и достатъчно представителна информативна стойност са данните, свързани с основните проблеми при родители на деца с и без хронични заболявания – фрустрацията и страхът от бъдещето при първите и значителни семейни проблеми при родители на деца без хронични заболявания. Онагледяването на получените емпирични данни чрез множеството диаграми прави текста по-четивен и лесен за възприемане. Подходящо визуализирани в тази част на дисертационното изследване са и оценките на отношенията в семейството спрямо диадата – спокойни-напрегнати; преобладаващият стил на отношение и възпитание, както и компетентността на учителите – другите важни участници в цялостния процес на обучение, възпитание, образование на децата с хронични и без хронични заболявания. Констатираната необходимост от повишаване на грамотността на учителите по отношение спецификата на личностното развитие на децата с хронични заболявания е факт, който слезва да послужи за вземането на адекватни управленски решения в тази посока.

Висока оценка заслужава и проучването на готовността и мотивацията на родителите да участват в учебния процес, за да подпомагат развитието на своите деца. Специално се подчертава в изследването мотивацията и готовността на майките да бъдат близо до децата си с хронични заболявания, тяхната жертвоготовност в този труден в психически, финансов, физически и пр. план. Откроена е и отговорната роля в повечето случаи на бащите като подкрепящи ефективността на семейните интеракции. Разнообразни са съдържателните и формалните характеристики в различните семейства и домакинства безспорно, но духът на настоящото изследване насочва към една negliжирана през последните 2-3 десетилетия ценност – семейната единица и отговорността за отглеждането и развитието на децата и на двамата родители. В този аспект дисертационното изследване по значимост надхвърля авторовия замисъл и го оценявам по достойнство.

Безспорно доказателство за ефективността и практическата приложимост на настоящия модел е и използвания метод на експертните оценки. Десетимата специалисти, участвали в проучването и оценили модела на педагогическа консултативна подкрепа за родители на деца с хронични заболявания по ясни критерии са източник на ценна, обективна и задълбочена информация, която не може да бъде пренебрегвана. Оценявам високо този евристичен подход, който оценява „отвътре” процесуалните характеристики на модела.

Четвърта глава отразява емпирико-рационалния модел на педагогическа консултативна подкрепа за родители на деца-ученици с хронични заболявания. Той може да бъде определен като рационална конструкция от базисни идеи от теоретичното проучване и основните резултати от емпиричната част. Насочен е основателно към отговор на въпроса: кои са субектите, които оказват педагогическа подкрепа на родителите на деца с хронични заболявания. Открито е динамиката на ролята на адресата и адресанта, което превръща модела в особено функционален и „жив” и за двете страни. Дефинирана е спецификата на субекта – персонален или съвкупен /родител, група родители на деца с ХЗ или пък учител или група учители. Като важни предпоставки за функционирането на модела се явяват – информираността на страните; възможностите за стимулиране на активност, лична отговорност; недопускане на силна емоционална привързаност в процеса на педагогическото взаимодействие или negliжиране. Не са пренебрегнати и реалните условия и среда за общуване /реално и виртуално/; подкрепящото взаимодействие между родители на деца с ХЗ и с родители на деца без хронични заболявания. Предложените стратегии са адекватни на модела и на специфични вкл. личностови особености на деца с хронични заболявания.

Евристична стойност съдържат систематизираните емпирико-рационални профили на родители на деца с ХЗ /виктимни, социалноневключени, „обсебващи”, свръхвзискателни и свръхамбициозни, „нехайни”, „борбени” и пр.

Функционалността на модела се допълва от типологията на затрудненията, породени или подсилени от хроничното заболяване на детето. В резултат на математико-статистическата обработка на данните авторката установява статистически значими зависимости, които верифицират основни идеи и приложни параметри на модела за педагогическа консултативна подкрепа на родители на деца с хронични заболявания.

Теоретична и практическа значимост на разработката /основни приноси/:

1. Дисертационният труд представлява теоретично добре обоснована, аргументирана авторова теза, която е подкрепена с достатъчно емпирични данни, събрани с адекватен и надежден инструментариум.
2. Теоретичният анализ на проблематиката е богат, достатъчно аналитичен и критичен, базира се на изясняване на основни работни

понятия, но най-голямото му достойнство е неговата интердисциплинарност.

3. Силна част на труда е оригиналният дизайн на изследването, който синтезира многообразие от методи, релевантни на авторския замисъл.
4. Конструираният модел на педагогическа консултативна подкрепа за родители на деца с хронични заболявания е функционален и принос на автора към обогатяване на теорията и практиката в областта на педагогическото консултиране в това проблемно поле.

Препоръка към дипломантката:

В подобен род писмени работи някои по-сурови емпирични данни се оформят като приложения. Тук те са в самата дисертационна работа. Препоръчвам при издаване на труда да се помисли самите анкетни карти и за интервютата, например, да бъдат оформени като приложения след списъка с литературата.

Документите и материалите по процедурата на Елена Иванова Буюклиева са оформени прецизно и дават възможност за обективна и пълна оценка на труда и подготовката му според изискванията на ЗРАСРБ, правилника за приложението му и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в в Тракийския университет.

Предлагам научното жури да присъди на Елена Буюклиева образователната и научна степен „Доктор”.

28 март, 2018 г.
София

Рецензент:
Доц. д-р Лиляна Стракова